

The article discusses with the social service of the Orthodox priest in present circumstances, as well as describes the pastor's activities and his ministerial aspects in the XXI century. The main aspects of the activity of the priest and the methods of their application are revealed. With the help of quotations from the Holy Scriptures and the works of the Saints, reveal the main problems of the modern priest's social service.

Keywords: soul, personality, social service, priest, illness of dependence, sin.

УДК 215: 261.6: 281.5

Святослав Кияк

БОГОСЛОВСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧІ ОСНОВИ СУЧАСНОГО ЕКУМЕНІЗМУ: КАТОЛИЦЬКИЙ ДОСВІД

В статті розглядається проблема християнського екуменізму на прикладі екуменічної діяльності Католицької Церкви. На авторитетних літературних джерелах розкривається католицька екуменічна парадигма та її перспективи з врахуванням основоположних рішень Другого Ватиканського собору. Зокрема, аналізується сформульована собором категорія “новий народ Божий”, що стала основою для сучасного екуменічного руху. Ця категорія була втілена в католицькій теології в другій половині ХХ століття і стала досконалим виявом універсальності Католицької Церкви.

Ключові слова: християнський екуменізм, католицька екуменічна парадигма, Другий Ватиканський собор, категорія “новий народ Божий”, Католицька Церква.

Екуменічна діяльність Католицької Церкви має багату історію та чітку парадигму. Проте, щоб ця парадигма була сформована та активно діяла, Католицька Церква пройшла свій непростий шлях, на якому сприйняття нею екуменічного руху від самого початку було і залишається христоцентричною, адже, покликаючись до Святого Письма, вона розуміла, що саме такі екуменічні настанови дає їй Христос, який віддав своє життя за те, щоб було “одне стадо й один пастир” (Ів. 10:16), і молився, “щоб усі були одно” (Ів. 17:21).

Ставлення Католицької Церкви до екуменічного руху, зважаючи на те, що екуменізм був започаткований серед протестантського християнства, виявлялось на початках екуменічного руху (від ХІХ ст. – до середини ХХ ст.) як офіційна позиція цієї Церкви у формі очікування, дотримання дистанції, а в певних моментах критики та осудження. Проте таке ставлення Католицької Церкви до екуменічного руху змінилося під час Другого Ватиканського Собору (1962–1965) [7; 9].

Зasadничою парадигмальною основою для екуменічного руху Собором було проголошено категорію “новий народ Божий”. Категорія “нового народу Божого”, розвинута Другим Ватиканським собором і втілена в католицькій теології другої половини ХХ століття, стала досконалим виявом універсальності Католицької Церкви і є однією із основоположних її характеристик, що визначається як загальноєклезіологічними, так і євангельсько-теологічними засадами. Так, єклезіологічні погляди святого апостола Павла, викладені, зокрема, в другому листі до коринтян (5:18–20), ясно розкривають внутрішню структуру та універсальну природу Церкви як “нового народу Божого”, котрий встановлений для всіх людей і поширюється постійно через спільноту віруючих в Ісуса Христа, і є ідентифікуючою основою єдності цієї спільноти. Саме апостол Павло першим у християнській теології запровадив на противагу до старозавітного поняття “народу Божого” його новозавітну альтернативу як нову об’єктивну історичну реальність – поняття “новий народ Божий” [14, с. 195].

Згідно католицької доктрини, сучасні християнські спільноти є виразниками і творцями Церкви як універсальної єдності та різноманітності “нового народу Божого”. В основі цієї універсальності лежить братнє спілкування людей, жива людська спільнота любові, оскільки від свого початку Божа історія спасіння людей була зорієнтована не на поодиноких осіб, а на об’єднання всього людства в одну спасенну історичну

єдність. Тобто Бог вибрав не поодиноких осіб, але членів конкретної спільноти, оскільки, як підкреслює папстальна конституція II Ватиканського собору “Радість і надія” – “*Gaudium et spes*“, людина лише в спільноті здатна досконало самореалізуватися через щире самозречення [4, с. 525].

Саме в такому контексті матеріалізується екзистенція “нового народу Божого” як універсальної спільноти – Церкви, котра, за образним висловом папи Бенедикта XVI, є “... входом до майбутнього” людства, інструментом “... революції Бога“, спрямованої на об’єднання всіх людей, яка реалізується в “новому народі Божому”, відкритому до людей всіх віросповідань завдяки універсальним загальнолюдським Христовим засадам любові всіх народів [11, с. 96, 103]. Ці засади сприяють гармонійному поєднанню в конкретному суспільстві різноманітності його членів, тобто в “новому народі Божому” постійно переплетені конкретні різноманітні ідентичності і відмінності у формах життя, думання і ментальностей людського суспільства.

Ці критерії екзистенції “нового народу Божого” характерні також і для православних і протестантських християн, а також і для українського суспільства. Однак універсальність цього народу в межах одного із членів цієї української релігійної спільноти – Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) – має і свої власні об’єктивні особливості, що є також підтвердженням різноманітності цього “нового народу Божого” [9, с. 43–44]: – “*новий народ Божий*” (тут і далі курсив мій. – С. К.) живе для суспільства; – “*новий народ Божий*” розділяє характер трансцендентальних суспільних умов, котрі витворюють простір для багатьох релігій, культур, націй і подій; – “*новий народ Божий*” екзистує як примирене суспільство, тобто, як спільнота, в якій також суспільно принижені – бідні, уярмлені, хворі, чужинці, жінки і усі інші суспільні групи – присутні без усякої дискримінації; – “*новий народ Божий*” має також характер спільноти, котра безпосередньо контактує із суспільством і впливає на нього через зосередження уваги на кожній окремій особі.

“Новий народ Божий”, як наголошує II Ватиканський собор, твориться з усіх народів Землі і це означає, що він не має національних, етнічних і культурних меж. Святий Дух і його дари є фактором єдності, а тому відмінність літургійних звичаїв та обрядів, зокрема в українському католицизмі, не порушує єдності УГКЦ із Вселенською церквою, але навіть навпаки – помножує її красу і привабливість та багато привносить для сповнення її післанництва [2, с. 202–203]. Тому саме в цьому контексті УГКЦ провадить екуменічний діалог з іншими християнськими і нехристиянськими релігіями, бо Христова Церква веде цей діалог незалежно від того, що є в цих релігіях правдиве і святе, а базується на широкому плюралізмі, черпаючи його з Євангелія [1, с. 307]. УГКЦ бере до уваги в своїй місійній діяльності, зокрема, при проведенні нової євангелізації серед українського народу, національні та культурні відмінності, оскільки всю культурну скарбницю народів пронизує дух Євангелія.

В сучасних суспільно-політичних умовах одним із найголовніших завдань для українського католицизму є завдання нової євангелізації в постатеїстичному українському суспільстві, яку УГКЦ, зберігаючи вірність національним релігійно-культурним традиціям, не бажає обмежувати лише національним рівнем, оскільки вона не є лише місцевою реальністю, а прагне реалізувати її з метою досягнення єдності всіх християн в Україні і в діаспорі [6; 8].

Основу еклезіологічної єдності цього народу складають, як підкреслює догматична конституція II Ватиканського собору про церкву “Світло народів” – “*Lumen Gentium*“, святі тайни, які уділяє Церква і котрі також є живим свідченням її участі в Христовій пророчій, царській та священничій дії, ціллю якої є навчання, провід і освячення “нового народу Божого”. Саме завдяки цим важливим, скоординованим діям реалізується також рівність всіх членів цього народу та їх рівна можливість участі в

житті народу через церковне життя і служіння. Основою цієї рівності є Христос-Господь, який як верховний пастир покликав цей новий народ до царства і священства Бога-Отця (див.: Дії: 1:6; 5:9).

Бути “новим народом Божим” означає також, що він не є більше конкретно просторовими чи національними, чи расовими, але універсальними з огляду на універсальну, католицьку – у вселенському сенсі, об’єднуючу дію Ісуса Христа – засновника цього народу [3, с. 94, 97]. А різноманітні способи приналежності чи підпорядкованості Церкві не означають різні можливості вільного вибору людини, але, навпаки, є лише свідченням різноманітної приналежності до єдиного “нового народу Божого”, члени якого не творять жодної особливої групи, котра б у своїх щоденних діях відрізнялась від інших людських груп, наприклад, у діях, спрямованих на гуманізацію світу. Для членів “нового народу Божого” є актуальними також, як і для всіх людей, лише звичайні обставини людського життя, якими вони мусять послуговуватись згідно свого покликання в солідарній відповідальності [14, с. 33].

Разом з тим, вищезгадана догматична конституція II Ватиканського собору “Світло народів” – “Lumen Gentium” наголошує на тому, що члени “нового народу Божого”, як християни, покликані до особливої відповідальності за світ: вони повинні відігравати в світі таку роль, яку відіграє душа в тілі людини, тобто вони покликані нести у світ життєдайну силу, яку вони отримують в Церкві. Однак ця дія не є ні технічною, ні мистецькою, ні соціальною, але є дією, покликаною наповнити людську діяльність в усіх її формах християнською надією, котра зростає із пам’яті та очікування Ісуса Христа. Християни, а особливо миряни, які зі своїми людськими завданнями складають осередок цього народу, покликані під дією духа Євангелія працювати над оздоровленням світу через свідчення свого життя, світла своєї віри і надії задля об’явлення іншим людям любові Христа [3, с. 94].

Соборові документи – догматична конституція про Церкву “Світло народів” – “Lumen Gentium” і декрет про єкуменізм “Відновлення єдності” – “Unitatis redintegratio” – наголошують на домінуванні універсальності “нового народу Божого” над іншими його характеристиками, оскільки цей народ існує досконало у Католицькій (тобто Вселенській) Церкві, а традиційно вживану прикметникову характеристику її – “Римо-” – собор упускає, оскільки вона містить у собі вагомий елемент помісності, акцентуючи при цьому увагу на її христоцентричності. Тим самим собор відкриває широкі можливості не лише до органічної єдності помісних церков із Вселенською Церквою, котрі перебувають у сопричасті, але і для єкуменічного діалогу з церквами, котрі є в єкуменічній єдності з нею (*in coniunctio*) [3, с. 145; 2, с. 190].

Собор також характеризує видимі, суспільно актуальні площини “поступеневої” приналежності і підпорядкованості окремих церков до Церкви, заснованої Ісусом Христом. До неї найперше відносяться католицькі віруючі, а також до неї відкритий доступ всім, хто прагне єдності з нею через діалог, через “вотум довіри” до неї (*votum ecclesiae*), з якого випливають не лише несвідомі прагнення некатоликів доброї волі, але й їх конкретні бажання щодо прийняття їх до Церкви.

Цей підхід собору до єкуменічного діалогу між християнами в рамках “нового народу Божого” щодо охрещених християн інших церков, котрі не мають повноти віросповідання чи не перебувають в повній юрисдикційній єдності з Вселенською Церквою, оскільки не визнають примату Папи. Для них собор пропонує різноманітні форми єкуменічних стосунків (*in coniunctio*), чи навіть сопричастя (*communio*) в межах “нового народу Божого”: через хрещення, через Святе Письмо, через віру в триєдиного Бога, через спільну відправу літургій слова і таїнств, через єкуменічні моління [2, с. 191].

Для нехристиян собор пропонує в залежності від обставин різні способи закріплення свого членства в “новому народі Божому”, які засвідчили, що II Ватиканський

собор зробив значний крок у напрямі спрощення міжцерковних відносин, оскільки вже сама екзистенція “нового народу Божого” передбачає наявність різноманітних відносин і різних способів свідчення історичного буття царства Божого. При цьому собор ставить важливу передумову, котра походить ще від апостольських часів: інституційною ознакою членства в Церкві, духовним критерієм приналежності до неї та її єдності завжди була і буде повнота присутності Святого Духа, котра виявляється в добродійності намірів, дій та в стосунках правдивої любові між людьми. Цим критерієм найбільш повно відповідає Католицька Церква, яка послана Христом через апостолів і їх наступників об’являти та уділяти всім людям і народам любов Божу, доносити до них тайну їх спасіння. Ця Церква покликана співпрацювати з усіма групами “нового народу Божого” в конкретних соціальних і культурних умовах світу, тим самим виконуючи Христом призначену місію їх реального приєднання до цього народу через слово Боже.

Для наочного показу реалізації Церквою цих завдань собор послуговується моделлю так званих “концентричних кіл”. У цій моделі Католицька Церква утворює центр універсальної спільноти віруючих “нового народу Божого”. Довкола неї далі знаходяться різновеликі кола, котрі символізують інші, некатолицькі церкви, конфесії та релігії, яких близькість чи віддаленість від центру співвідноситься із відповідною теологічною конкретністю та близькістю й структурною повнотою їх віри [13, с. 414–415].

Зовнішнє коло цієї моделі собор означає як сферу, до якої належать “анонімні віруючі” та сповідники нехристиянських релігій, які “... в тінях та в образах шукають незнаного Бога” [3, с. 96]. Ці люди є готовими до прослави Бога, оскільки вони уже в покликку своєї совісті розпізнають волю до участі в ділах милосердя, а тому в них також виявляється готовність до приєднання до універсальної спільноти “нового народу Божого”. Особливу роль серед цієї релігійної конкретизації співвідношень людей і Бога відіграють мусульмани, оскільки вони категорично визнають віру в пророка Авраама та разом із християнами моляться до єдиного милосердного Бога як до очікуваного судді.

Внутрішнє коло собор означає як “сакраментально-церковний символ” “нового народу Божого” із заувагою: чи його члени приймають, і наскільки глибоко, Євхаристію (Communio) як визначальний сакраментальний структурний елемент у відповідній Церкві. В цьому контексті Католицька Церква виглядає як досконало зорганізоване втілення універсальної Церкви Христа, оскільки ця Церква виступає в світі як конституючо зорганізована спільнота, котра керована наступником апостола Петра та колегією єпископів, які утворюють одну спільноту. Євхаристія – сопричастя – є – як підкреслив собор – основоположним структурним поняттям цієї єдності і всієї Церкви. Це означає також відмову від чисто природного обґрунтування дії церковного права при допомозі поняття “досконале суспільство” (societas perfecta), яким означалась Церква до II Ватиканського собору, а також зміну акценту в тлумаченні “сопричастя” (communio) через заміну поняття “суспільство”, котре уособлювало носія сопричастя, на нове означення – “спільнота”, “грумада” [12, с. 1467; 3, с. 84].

Сопричастя в католицькій теології означає найперше колективну участь в засобах спасіння людей: участь в Святому Дусі, в Євангелії, в сакраментах (таїнствах), особливо в Євхаристії, в любові. Саме через загальну взаємну участь в цих засобах спасіння і засновується спільнота християн.

Другий Ватиканський собор заново відродив і запровадив іще одну вагому складову екуменічної доктрини Католицизму – колегіальний спосіб прийняття рішень єпископами, завдяки чому у Католицькій Церкві зросла роль національних єпископських конференцій та єпископських синодів помісних Церков. Окрім того, новий статус єпископів зобов’язує їх у межах однієї помісної церкви чи однієї нації до дотримання всією їх помісною колегією апостольської та пасторальної відповідальності за довірену їм частину “нового народу Божого” [9, с. 61–63]. Цим самим собор констатував, що

завдяки цій співпраці розвиваються в межах єпископських синодів і єпископських конференцій стосунки добросусідства, співпраці та солідарності, насамперед на континентальному та на національно-державному рівні, завдяки чому утворюються великі геополітичні об'єднання з різними культурами, світоглядами і суспільними устроями. Характерним прикладом таких стосунків у Католицькій Церкві є синод Української Греко-Католицької Церкви, в якому беруть участь митрополити та єпископи цієї Церкви як з України, так і з діаспори. Відтак синод єпископів УГКЦ представляє не лише універсальну спільноту Вселенської Церкви, об'єднану в Ісусі Христі, але й як законодавчий орган влади помісної східної католицької Церкви є виразником еклезіологічно-обрядової різноманітності Вселенської Церкви і свідченням живої євхаристійної єдності – сопричастя УГКЦ із цією Церквою.

Окрім того, як підкреслював кардинал Йозеф Ратцінгер (папа Бенедикт XVI), визначальною рисою Церкви є жива присутність Божественного Слова, котра конкретизується саме в особах єпископів, “основну місію яких складає зберігання Слова, які виявляються, таким чином, персоніфікацією “Передання” (Traditio) і тому знаходяться у наступництві (succesio) Апостолів” [5, с. 96].

Собор звернув увагу на те, що основою єкуменічного оновлення міжконфесійних взаємин повинен бути діалог в істині, при чому пошук істини не повинен вестись виключно в історичному і біографічному контексті, а повинен тривати через діалог довкола істини, без анафем, без відволікання на другорядні речі, а на зосередженні на істині. Такий підхід дозволить побачити контекст діалогу у правильному ракурсі. Це стосується діалогу між представниками авраамічних релігій, зокрема, діалогу на рівні мирян, в якому важлива роль належить проводу пастирів, а відтак і рівню їх духовного і теологічного вишколу [10, с. 3].

Загалом, еклезіологія Другого Ватиканського собору розглядає “новий народ Божий” в різноманітності та в єдності з Церквою не лише через містерію останньої, але й як історичний суб'єкт, оскільки Церква завжди не лише діє в історії, але й творить історію. Відтак ці дві невід'ємні характеристики Церкви як “нового народу Божого” взаємно об'єднуються і корелюються, а основою цієї кореляції є її христоцентричність, яка відображена в слові Божому і його новому законі, в Євхаристії і тайнах, в харизмах і служіннях, і котра надає “новому народу Божому” історичної ідентичності та оберігає його від розсіяння. Існування “нового народу Божого” як нової інтернаціональної спільноти людей, заснованої на Ісусі Христі, є свідченням нового союзу Бога з кожною людиною зокрема та з усім людством, союзу заснованому на Христі та реалізованому в церкві – фундаменті “нового народу Божого”, яка через віру в Христа дає цьому народові нове життя й нове буття. Тому Євангеліє, наука любові, діла та чуда Ісуса Христа стали не тільки фундаментом для творення “нового народу Божого” в його найширшому єкуменічному розумінні, але й основою для постанови Церкви. Звідси ідентифікуючою рисою істинної Церкви виступає її христоцентричність – домінування особи Ісуса Христа і його ідеї вселенської єдності усіх християн над усіма рисами і людським наповненням Церкви, набутими в процесі її історії, єдності, яка реалізована в існуванні однієї Христової – Вселенської Церкви, в якій покликаний матеріалізуватися єкуменічний заповіт Ісуса Христа для усіх християн – “Щоб усі були одно” (Ів. 17:21).

1. Декларація про відносини церкви до нехристиянських релігій “В наші часи” – “Nostra aetate”. *Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації*. Львів : Свічадо, 1996. С. 305–310.
2. Декрет про єкуменізм “Возстановлення єдності” – “Unitatis redintegratio”. *Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації*. Львів : Свічадо, 1996. С. 187–210.
3. Догматична конституція про церкву “Світло народів” – “Lumen Gentium”. *Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації*. Львів : Свічадо, 1996. С. 75–170.

4. Душпастирська конституція про церкву в сучасному світі “Радість і надія” – “Gaudium et spes”. *Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації*. Львів : Свічадо, 1996. С. 499–619.
5. Кардинал Йосиф Ратцінгер. Примат, єпископат і апостольське наступництво. *Календар “Місіонаря” на 2006 рік*. Львів : Місіонар, 2006. С. 85–102.
6. Кардинал Любомир Гузар. Наша місія обмежена в часі. *Жива вода*. 2004. № 4. С. 4.
7. Кияк С. Другий Ватиканський собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності : навчальний посібник. Жовква : Місіонер, 2011. 304 с.
8. Кияк С. Становлення і перспективи УГКЦ в діаспорі. *Історія релігії в Україні* : у 10 т. / за ред. проф. А. Колодного ; редкол.: А. Колодний (голова) та ін. / Релігія і Церква в історії української діаспори. Київ : Український видавничий консорціум та УАР, 2013. Т. 9. С. 124–150.
9. Кияк С. Украинский католицизм и Второй Ватиканский собор. Saarbrücken : Verlag LAP Lambert Academic Publishing, 2014. 98 S.
10. Семенова В. Єдність в істині. *Католицький вісник*. 2014. № 1 (574). С. 3.
11. Benedetto XVI. La rivoluzione di Dio. Roma : Libreria Editrice Vaticana, 2005. 132 p.
12. Kasper W. Kirche. Systematisch-theologisch. *Lexikon für Theologie und Kirche*. Freiburg, 1996. Bd. 5. S. 1467–1469.
13. Kehl M. Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie. Würzburg, 1993. 472 s.
14. Kraus W. Das Volk Gottes. Zur Grundlegung der Ekklesiologie bei Paulus. Tübingen : Mohr, 1996. 448 s.

In the article the problem of Christian ecumenical as an example the ecumenism of the Catholic Church. For authoritative literature reveals Catholic ecumenical paradigm and its prospects in view of the fundamental decisions of the Second Vatican Council. In particular, analyzes formulated Cathedral category of “new people of God”, which became the basis for the modern ecumenical movement. This category was introduced in Catholic theology in the second half of the twentieth century was the perfect expression of the universality of the Catholic Church.

Keywords: *Christian ecumenism, the Catholic ecumenical paradigm, the Second Vatican Council, the category of “new people of God”, the Catholic Church.*

УДК 234.24: 241.511: 265.31

Дарина Марціновська

ЕКУМЕНІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРЕДОЛОГІЇ

В статті з богословських, релігієзнавчих та філософських позицій розкривається екуменічний потенціал кредології як релігієзнавчої науки про віру. Екуменічний потенціал кредології аналізується через конфесійні варіанти християнського розуміння феномену релігійної віри, їх спільне богословське підґрунтя та особливі риси.

Ключові слова: *кредологія, релігійна віра, християнське вчення, екуменізм, релігієзнавство, філософія, теологія.*

Для об’єктивного розкриття екуменічного потенціалу християнства необхідний системний, синтезуючий підхід до феномену релігійної віри як ідентифікатора даної релігії, зокрема, аналіз доктринальних (віронавчальних) богословських і раціональних філософських передумов віри у трактуванні різних конфесій християнства. Такий комплексний підхід до феномену віри був реалізований нами на прикладі католицизму [13] і спонукав нас до запровадження в науковий обіг інтегруючого терміну “кредологія” у значенні “вчення про віру”, в основі якого лежить латинська назва християнського “Символу віри” – “Credo” і яким нами позначаються віронавчальні теоретичні програми, що спрямовані на формування й обґрунтування змісту релігійної віри та її розуміння [12, с. 3–6]. Ці теоретичні програми, як свідчить досвід теології і християнської філософії, сприяють глибшому пізнанню віри та пошуку спільних екуменічних рис в християнських конфесіях із застосуванням їх філософської і релігієзнавчої рефлексії, зокрема, комплексу спільних для конфесій раціональних аргументів віри, які є результатом синтезування віронавчального (доктринального) і раціонально-філософ-